

Sodišče: Vrhovno sodišče

Oddelek: Civilni oddelek

ECLI: ECLI:SI:VSRS:2022:II.IPS.50.2021

Evidenčna številka: VS00055642

Datum odločbe: 20.04.2022

Opravična številka II.stopnje: VSL Sodba II Cp 269/2020

Senat: Karmen Igljč Stroligo (preds.), Tomaž Pavčnik (poroč.), dr. Ana Božič Penko, dr. Mateja Končina Peternel, Jan Zobec

Področje: CIVILNO PROCESNO PRAVO - ODŠKODNINSKO PRAVO - USTAVNO PRAVO

Institut: povrnitev škode - prometna nezgoda - deljena odgovornost - prispevek oškodovanca k nastanku škode - soprispevek oškodovanca - določitev deleža odgovornosti - sopotnik kot oškodovanec - skrbnost sopotnika - vinjenost oškodovanca - voznja z vinjenim voznikom - voznja z alkoholiziranim voznikom - volenti non fit iniuria - ustaljena sodna praksa - odstop od sodne prakse - opravljena glavna obravnava - ugoditev reviziji

Zveza: URS člen 22, 127. OZ člen 140, 171, 185. ZS člen 109. ZPP člen 367a, 376

Jedro

V tej zadevi gre za vprašanje višine oškodovančevega soprispevka, ker je vede prisedel k pijanemu vozniku. Gre tudi za to, da se je v tej zadevi Vrhovno sodišče soočilo z odstopom nižjih sodišč od ustaljene sodne prakse Vrhovnega sodišča.

S tem, ko sta nižji sodišči ob bistveno enakih dejanskih okoliščinah tožniku pripisali 65% delež lastnega prispevka, drugače kot jih je za bistveno enaka ravnanja oškodovancem pripisovala ustaljena sodna praksa, sta obšli ustaljeno sodniškopravno vsebino na tretjem odstavku 153. člena ter 171. člena OZ temelječega materialnopravnega pravila.

Revident je imel v tem delu torej prav. To je Vrhovnemu sodišču narekovalo, da znova opravi materialnopravno vrednotenje. Pri tem je odstopilo od vsebine dosedanje sodne prakse, saj je ta pretirano toga (monolitna), neobčutljiva za razlikovanje različnih položajev ter tudi sicer po vrednotnem sporočilu o 20% soprispevku oškodovanca ne ustreza več času, ki poudarja pomen posameznikove odgovornosti za lastna ravnanja.

Tožnik ni bil skrben do samega sebe. Skupaj z voznikom se je podal v nevarno avanturo, ki se je nato tudi tragično iztekla. Zavarovanec tožene stranke je pri tem prednjačil. Raven alkohola pri njem je bila že na mejnem prehodu 2,6 g/kg, v času nezgode celo prek 3 g/kg. Upravljal je z avtomobilom, ki je nevaren zato,

ker se s svojo maso in ob večji hitrosti, ko gre nekaj narobe, lahko znajde s svojo gibalno količino v nepredvidljivem kavzalnem vrtincu. Ko pa je voznik opijanjen (kar je hkrati protipravno, krivdno ravnanje) v tej vzročni shemi rizike zgolj zvišuje. Bolj, ko je pijan, bolj jih zvišuje, bolj prevladujejo in kavzalni vrtinec je bolj in bolj smrtonosen. Tožnik je bil pri tem zviševanju rizika soudeležen ter je nanj pristajal.

Ker je šlo za njuno skupno pijančevanje, je mogoče po presoji Vrhovnega sodišča, oba vrednotna vzroka enakovredno umeriti na tehtnici. Glede na razloge v 47. točki te sodbe to narekuje, da bo ob pravilni uporabi 171. člena OZ tožnik upravičen do za polovico zmanjšane odškodnine ali povedano numerično, da znaša njegov soprispevek 50%.

Izrek

I. Reviziji se delno ugotovi ter se sodbi nižjih sodišč spremenita tako, da se pritožbi tožnika ugotovi, izrek vmesne sodbe pa spremeni tako, da se sedaj glasi:

"Podana je podlaga toženikine odgovornosti v 50 % deležu, v preostanku (50 %) je tožeča stranka za škodo odgovorna sama."

II. V preostalem delu se revizija zavrne.

III. Odločitev o stroških revizijskega postopka se pridrži za končno odločbo.

Obrazložitev

Uvodna opredelitev zadeve

1. Tožnik se je kot sopotnik hudo poškodoval v prometni nezgodi. Sedaj uveljavlja odškodninsko odgovornost od zavarovalnice, pri kateri je bilo sklenjeno obvezno zavarovanje avtomobilske odgovornosti. Nesrečo je povzročil pijan voznik, ki je v nesreči umrl.

2. Da tožena stranka (vsaj delno) odgovarja, več ni sporno, o višini pa sodišče še ni odločalo. V tej fazi postopka (se pravi: v tem revizijskem postopku) je odprto samo vprašanje tožnikovega soprispevka in še to le v razponu med 20 % deležem, na kolikor tudi s samim revizijskim predlogom pristaja toženec, in na nižjih stopnjah prisojenim 65 % deležem.

3. Dejanska podlaga soprispevka je, da je tožnik za voznikovo opitost pred samo nezgodo vedel. Ne le zato, ker sta pločevinke piva skupaj praznila med vožnjo, marveč je bila voznikova alkoholiziranost tudi izmerjena na mejnem prehodu Starod. Izmerjena količina je ustrezala 2,6 g/kg, vozniku je bilo odvzeto vozniško dovoljenje, vožnja mu je bila prepovedana, a je kasneje od sopotnika (tožnika) znova prevzel volan.

Dosedanji potek postopka

Presoja sodišča prve stopnje

4. Sodišče je izdalo vmesno sodbo, s katero je odločilo, da je "temelj tožbenega zahtevka podan v višini 35 %, v preostanku, to je v višini 65 % je tožeča stranka sama odgovorna za nastalo škodo."

Presoja pritožbenega sodišča

5. Pritožbeno sodišče je odločalo o pritožbah obeh pravnih strank, ju zavrnilo in vmesno sodbo potrdilo.

Sklep o dopustitvi revizije

6. Vrhovno sodišče je s sklepom II DoR 412/2020 z dne 23. 10. 2020 revizijo tožnika dopustilo glede vprašanja, *ali je na podlagi dejstev, ki so bila ugotovljena v konkretnem primeru, materialnopravno pravilen sklep sodišča, da znaša soprispevek tožnika kot oškodovanca k nastali škodi 65 %, in ali je tak odstop sodišča od ustaljene sodne prakse utemeljen.*

Navedbe strank v revizijskem postopku

7. Tožnik na podlagi sklepa o dopustitvi vlaga revizijo in predlaga takšno spremembo, da bo odgovornost toženke znašala 80 %.

8. Tožnik se sklicuje na primere iz sodne prakse, iz katerih sledi, da so sodišča v podobnih primerih priznavala soprispevek v višini 20-30 %. Med primeri so tudi takšni, ko sta oškodovanec in voznik skupaj popivala. Primer Višjega sodišča v Ljubljani (II Cp 1360/2016), kjer je bil določen 50 % soprispevek, je osamljen in odstopa od sodne prakse Vrhovnega sodišča. Revident sklene, da v obravnavani zadevi niso podani nobeni tehtni razlogi, ki bi utemeljevali odstop od sodne prakse.

9. Tožena stranka na vročeno ji revizijo ni odgovorila.

Presoja Vrhovnega sodišča

10. Revizija je utemeljena.

Ali sta nižji sodišči z odločitvijo o 65 % prispevku oškodovanca odstopili od sodne prakse?

11. Ko gre za vprašanje deljene odgovornosti in deleža, ki ga je utemeljeno pripisati oškodovancu za škodo, nastalo v prometni nezgodi, so se v slovenski sodni praksi za različna oškodovančeva ravnanja oblikovale razmeroma predvidljive oporne točke. Takšen je tudi primer ravnanja, ko oškodovanec vede prisede k alkoholiziranemu vozniku.

12. Sodna praksa Vrhovnega sodišča je ustaljena. Kljub kakšnemu posameznemu primeru, ki se ne bistveno izmika¹, je mogoče skleniti: njen števec je umerjen pri 20 %². To velja tudi v primerih, ko sta voznik in sopotnik popivala skupaj – tako kot v obravnavanem primeru³.

13. Sodna praksa višjih sodišč mestoma zaniha navzgor, a to (zgolj samo zase) na uporabo argumenta precedensa pred Vrhovnim sodiščem, ob dejstvu, da je njegova praksa ustaljena, ne vpliva. O tem več kasneje.

14. Odgovor na zastavljeno vprašanje je na dlani: nižji sodišči sta z odločitvijo o 65 % prispevku

oškodovanca odstopili od ustaljene prakse Vrhovnega sodišča. To je navsezadnje pritožbeno sodišče tudi samo priznalo in na tej predpostavki gradi tudi dopuščeno revizijsko vprašanje.

Splošno o ustaljeni sodni praksi, odstopu od nje ter o precedenčnem utemeljevanju

15. Pritožbeno sodišče je 16. točko obrazložitve izpodbijane sodbe zaključilo z naslednjim stališčem: "Odstop od sodne prakse ni z nobeno pravno normo prepovedan, mora pa temeljiti na posebnih dejanskih okoliščinah, ki bistveno odstopajo od podobnih primerov."

16. Navedeno stališče je le delno pravilno in sicer, kolikor se v njem odraža precedenčna tehnika razlikovanja (*distinguishing*). Netočno pa je v delu, ko relativizira protipravnost odstopa od sodne prakse s tezo, da ga ne prepoveduje nobena pravna norma.

17. Zavezujoča narava predhodnih odločb, še zlasti, ko gre za niz sodnih odločb, ki tvorijo ustaljeno sodno prakso, ni le zamisel pravne teorije⁴, marveč je zlagoma tudi na kontinentu našla pot v sodniško pravo in nazadnje tudi v pozitivno (zakonsko) pravo. Zavezujočo naravo enotne sodne prakse je pri nas najprej sodniško učvrstilo Ustavno sodišče prek razlage 22. člena Ustave⁵. Odstop od sodne prakse je torej načelno že ustavnopravno prepovedan. Nadaljnjo krepitev zavezujočnosti sodniškega prava predstavljata zadnji dve noveli ZPP, ki sta v dveh korakih uvedli sistem dopuščene revizije. Prav na argumentu precedensa namreč sloni bistvo določbe 367a. člena ZPP, ki je normativno gravitacijsko jedro tega procesnega instituta. Za pomembno pravno vprašanje po navedeni zakonski določbi bo šlo zlasti tedaj, ko sodne prakse Vrhovnega sodišča še ni ali pa tedaj, ko je zatrjevan odstop od sodne prakse Vrhovnega sodišča. Pomanjkanje sodne prakse (sodniškopravne vrzeli) ali odstop od nje je torej osrednja prekretnica, ko sodišče tehta, ali revizijo dopustiti ali ne. Razlog seveda ni to, da bi kasneje Vrhovno sodišče ob odločanju o reviziji podalo le načelno stališče o tem, da izpodbijana odločba odstopa od sodne prakse Vrhovnega sodišča, marveč dejstvo, da to načelno (po primarnem pravilu) pomeni pravno kršitev, ki načelno (če niso izpolnjeni pogoji sekundarnega pravila – izjemne utemeljenosti odstopa) terja poseg Vrhovnega sodišča v pravnomočno odločbo.

18. Takšnemu razumevanju instituta dopuščene revizije je s pomembno obrazložitvijo svojega sklepa pritrdilo tudi Ustavno sodišče⁶.

19. Tudi na mednarodni ravni se je uveljavilo stališče, da so vrhovna sodišča precedenčna sodišča⁷. K vsemu povedanemu sovpadata tudi ustavna in zakonska določba, ki pravita, prva, da je Vrhovno sodišče najvišje sodišče v državi (127. člen Ustave) in druga, da skrbi za enotno sodno prakso (prvi odstavek 109. člena Zakona o sodiščih).

20. Takšna razlaga ni pomembna le za Vrhovno sodišče, ampak še bistveno bolj za nižja sodišča. Tam nova praksa resda najprej zori. A okoliščina, da je Vrhovno sodišče precedenčno sodišče, jim sporoča, da morajo že obstoječe precedense spoštovati ter jih upoštevati kot obvezne pravne vire, kar pomeni, da morajo z njimi (znati) argumentacijsko rokovati (tudi) v skladu s pravili precedenčnega utemeljevanja. To velja še posebej, če se sodišče odloči za odstop od sodne prakse⁸. Metodi odstopa nižjih sodišč od prakse Vrhovnega sodišča sta pretehtanje (*outweigh*) in razlikovanje (*distinguishing*). Pri slednjem ne gre za pravi odstop, marveč za novo ovsebinjenje (kontekstualizacijo) abstraktnega stališča iz predhodne odločbe, torej za nadgradnjo sodniškega prava, ko se to sreča z malce drugačnim dejanskim stanom, ki pa je, namreč razlika, z vidika navezave prava nanj, bistvenega pomena. Prvi prvem gre, drugače, za klasičen, a tehtno argumentiran odstop z novimi, prepričljivejšimi argumenti. Če in ko se takšna zadeva znajde pred

Vrhovnim sodiščem, sicer lahko prestande test, a le ob zelo zadržanem tehtanju,⁹ ali prejšnje stališče ovreči ali ne (*overruling*). Vrhovno sodišče namreč ni vezano na predhodne odločbe nižjih sodišč, zato tudi v tej zadevi argumenta predhodnih odločb ne uporablja tako, da bi pri tem vzelo pod primerjalni drobnogled tudi predhodne odločbe višjih sodišč¹⁰, marveč zgolj predhodne odločbe Vrhovnega sodišča. Le konkretna izpodbijana pravnomočna sodba ter argumenti v njej pa so tisto, kar prek precedenčnega utemeljevanja lahko privede tudi do spremembe sodne prakse z metodo ovrženja (*overruling*).

Odstop nižjih sodišč od sodne prakse v konkretni zadevi ter odziv Vrhovnega sodišča nanj

21. Zastavlja se vprašanje, kakšna je bila narava odstopa nižjih sodišč od sodne prakse v konkretni zadevi. Med pristopoma obeh sodišč je temeljna metodološka razlika.

22. Sodišče prve stopnje sodne prakse ni niti omenilo. V 22. točki je ugotovilo dejstva in podalo svoj vrednotni zaključek: "Za sodišče je težko razumljivo, da povprečno skrben človek, ob vedenju, da je bilo vozniku odvzeto voziško dovoljenje zaradi alkoholiziranosti, pristane (dovoli), da ta ponovno upravlja vozilo kot tudi, da s takšnim voznikom nadaljuje vožnjo." Nato sledi sklep v 23. točki: "Glede na pojasnjeno je po presoji sodišča tožnik sam odgovoren za nezgodo v višini 65 %".

23. Gre za neobrazložen in s tem ustavnopravno nedopusten odstop od sodne prakse.

24. Pritožbeno sodišče je nato storilo korak naprej. Prepoznalo je obstoječo sodno prakso in jo navedlo v opombi številka 3. Nato je relativiziralo njeno zavezujočnost ter slednjič presodilo, da so podane posebne dejanske okoliščine, zaradi katerih primer bistveno odstopa od predhodnih primerov. Ta sklep po presoji Vrhovnega sodišča v konkretni zadevi ni pravilen ter ne utemeljuje tehnike razlikovanja.

25. Okoliščina, zaradi katere naj bi se po presoji pritožbenega sodišča obravnavan primer razlikoval od tistih, ki so bili predmet obravnave v predhodnih zadevah, je navedena v 17. točki obrazložitve: "Tožnik in pokojni A. A. sta si v začetku poti proti Zadru kupila pivo, tj., alkoholno pijačo, ki sta ga pila tekom vožnje v avtomobilu." Dalje pritožbeno sodišče še navede, da je tožnik vozniku podajal pločevinke, ni pa mu jih štel ter da je bil navzoč tudi na mejnem prehodu, kjer je bilo A. A. zaradi alkoholiziranosti vzeto voziško dovoljenje. Kljub temu je pristal na vožnjo z njim. S tem naj bi po presoji pritožbenega sodišča pretežno pristal na škodne posledice.

26. Obravnavan in predhodni življenjski primeri so si različni, a ne po tistem, kar je v njih pravno bistvenega – to pa je, da se sopotnik zaveda, da je voznik pijan, a vseeno pristane na vožnjo z njim. Ti okoliščini družita obravnavan primer z vsemi predhodno navedenimi. Z nekaterimi (glej opombo 3) jih družijo tudi dodatna obarvanost obeh okoliščin, da je bil oškodovanec soudeležen ne le v prostovoljnem sedanju v avto, marveč tudi pri skupnem opijanjanju. Ne more biti bistveno, ali voznik in oškodovanec skupaj popivata tako, da se selita iz lokala v lokal, da skupaj do zore bedita v disku ali praznita pločevinke na poti na morje.

27. Po presoji Vrhovnega sodišča namreč okoliščina, da sta se pristanek na vožnjo, vožnja in opijanjanje zčila v eno celoto, vsaj v obravnavanem primeru ni razlikovalna. Tožnik bi namreč lahko izstopil najkasneje na mejnem prehodu, a je namesto tega, da bi ustregel policijskim ukazom, sam prevzel krmilo, nato pa ga ob prvi priložnosti spet predal pokojnemu vozniku. Vse to so bile točke pristanka na nevaren položaj, ki se v ničemer pravno bistvenem ne razlikujejo od pristankov oškodovancev v predhodnih zadevah, ki so ravno tako skupaj popivali.

28. Dejanske okoliščine primera torej ne nudijo podlage za uporabo tehnike razlikovanja (*distinguishing*) in s tem za odstop od sodne prakse, ki je oškodovancem, ki so vede prisedli k alkoholiziranim voznikom, pripisovala (zgolj) 20 % soprispevek. Odstop nižjih sodišč od ustaljene sodne prakse torej ni bil utemeljen – vsaj ne z metodo, ki sta jo uporabili.

29. Naloga Vrhovnega sodišča v danem položaju je, da pravilno uporabi materialno pravo. Utečena pot bi bila, da o soprispevku ne opravi celotnega vrednotenja znova, z nepopisanega belega lista, marveč se opre na ustaljena merila vrednotenja v predhodnih zadevah¹¹. A tudi tedaj, ko se opre na ustaljeno vrednotenje, gre v minimalnem obsegu še vedno za vrednotenje in ne za golo tehnično operacijo, torej za uporabo vrednot kot golega orodja. Ko se je Vrhovno sodišče soočilo s sodniškim pravilom o pripisljivosti v razmerju 80% na rovaš odgovorne osebe in 20%, ki si jih mora pripisati oškodovanec sam, je ravno zato lahko uzrlo nepremostljivo vrzel med družbenim in normativnim. Zato je na seji 16. februarja 2022 soglasno sklenilo, da glede vprašanja ovrženja (*overruling*) dosedanjega stališča opravi javno obravnavo (376. člen ZPP).

Kratko o opravljeni javni obravnavi

30. Izhodišče razprave na javni obravnavi je bilo dopuščeno revizijsko vprašanje, predmet razprave na njej pa zamejen z podvprašanji, ki jih je Vrhovno sodišče že vnaprej posredovalo strankama. Zato je neupoštevno uveljavljanje procesne kršitve, ki jo je na njej podala tožeča stranka. Trdila je, da sodnica Jasminka Jaša Trklja, ki je sodila in še sodi na prvi stopnji v tej zadevi, glede na pravno stališče Vrhovnega sodišča, podano v zadevi U I 1018/2019, ne bi smela soditi v tem postopku, saj naj ne bi imela opravljenega pravosodnega izpita v Republiki Sloveniji. Glede tega vprašanja revizija ni bila dopuščena, tudi vložena ne, to vprašanje pa se tudi ne nanaša na pravilnost izpodbijane sodbe, s katero je pritožbeno sodišče odločalo o pritožbi tožeče stranke.

31. Iztočnice, ki so bile posredovane strankama, se nanašajo na vprašanje, kolikšen soprispevek priznava ustaljena sodna praksa Vrhovnega sodišča v primerih, ko je sopotnik vede prisedel k alkoholiziranem vozniku. Dalje, na kakšnih argumentih sloni ustaljena sodna praksa. Ali oziroma na kakšen način izpodbijana sodba odstopa od ustaljene sodne prakse. Bistveno pa je zadnje vprašanje¹², s katerim je Vrhovno sodišče nakazalo, da utegne v tej zadevi samo odstopiti od svoje sodne prakse, zaradi česar je tudi razpisalo javno obravnavo, da bi se imeli stranki možnost o tem izjaviti.

32. Tožeča stranka je zatrjevala, da gre za odstop in sicer tudi od bistveno enakih primerov, ko sta voznik in oškodovanec skupaj popivala. Edina okoliščina, ki je v obravnavani zadevi drugačna, je ta, da je policija na mejnem prehodu vozniku odvzela vozniško dovoljenje in mu prepovedala nadaljnjo vožnjo. Meni, da ta okoliščina ne utemeljuje razlikovanja.

33. Tožena stranka je, nasprotno, zagovarjala tezo, da sploh ne gre za odstop. Najprej zato, ker noben primer iz pretekle sodne prakse ni prav enak obravnavanemu, dalje pa zato, ker sicer res obstaja sodna praksa, ki priznava od 20 do 30 % soprispevek, a obenem tudi takšna, ki je priznala 65 % soprispevek. Takšna naj bi bila sodba II Ips 136/2017 z dne 8. 11. 2018.

Posebej glede zadeve II Ips 136/2017 z dne 8. 11. 2018

34. Na primer je opozorila tožena stranka na javni obravnavi, ker je bil v njem oškodovanki pripisan 65 % soprispevek. A navedena zadeva je drugačna, saj v njem ni bil priznan soprispevek le zato, ker bi

oškodovanka vede prisedla k vinjeni voznici, marveč tudi zato, ker je bila odškodovanka lastnica vozila (nevarne stvari), pa je imetništvo (vožnjo) prepustila prav tako vinjeni osebi; ne le prepustila, k temu jo je celo vzpodbujala in sicer zato, ker ta ni imela vozniškega dovoljenja (tudi zadostnih vozniških izkušenj ne) ter ji ga policisti, drugače kot njej, ne bi mogli vzeti. Obe sta pred tem skupaj pili, navzoči so ju rotili, naj ne odideta z avtom.

35. V tej zadevi je šlo torej za sklop okoliščin, ki naredijo primer bistveno drugačen in ga izvzamejo ne le iz tiste množice zadev, kjer je oškodovanec vedel za voznikovo opitost, marveč ga izvzamejo tudi iz podmnožice, kjer sta voznik in oškodovanec celo skupaj popivala. Prepustitev imetništva nevarne stvari neusposobljeni osebi dela primer že na zakonski normativni ravni (četrti odstavek 152. člena OZ) drugačen ter zato nima precedenčnega učinka na obravnavano zadevo. Ne glede na to je upošteven s širšega vidika: tudi med bolj ali manj različnimi primeri mora biti vzpostavljeno sorazmerje, ki izgrajuje pravni red v notranje povezano, logično skladno celoto.

36. Primer razgali dvoje. Prvič, da v množici predstavljenih zadev, ki obravnavajo soprispevek zaradi prisedanja k alkoholiziranemu vozniku, ni ustreznega notranjega razlikovanja, zlasti v razmerju do podmnožice, v kateri sta voznik in oškodovanec skupaj popivala. Drugič, da je delež glede na vrednotenje položajev obeh oseb v sodni praksi Vrhovnega sodišča nasplo postavljen prenizko.

Soočenje Vrhovnega sodišča z nosilnimi argumenti dosedanje sodne prakse

37. Pregled obrazložitvev predhodnih zadev pokaže, da je Vrhovno sodišče utemeljevalo predvsem to, zakaj je soprispevek sploh utemeljen, ne pa tudi, zakaj ravno v 20% deležu. Tako se sklicuje na pravilo, da mora v prvi vrsti vsak sam skrbeti za svojo varnost (II Ips 365/2000, II Ips 244/2011), dalje na to, da skrbna odrasla oseba pozna tveganje, ki ga prinaša vožnja v alkoholiziranem stanju (II Ips 334/2009, II Ips 105/2002), da je pristal na tveganje (II Ips 351/2001) ali pa se je sklicevalo na ugotovitve, da se je oškodovanec zavedal stanja voznika in da je glede na takšne okoliščine utemeljen sklep o njegovem soprispevku "v takšni višini" (npr. II Ips 666/2001, II Ips 467/2002, II Ips 596/2006, II Ips 74/2008).

38. Posebej zgovorna je utemeljitev iz sodbe II Ips 619/2005: "Razpravljanje o obsegu tožnikovega jamstva za (ne)nastanek te posledice pa je povsem odvečno in se tako izkaže, da je izpodbijana odločitev o podlagi zahtevka v skladu z določbo prvega odstavka 192. člena ob škodnem dogodku še veljavnega Zakona o obilgacijskih razmerjih (ZOR) – torej materialnopravno pravilna."

Potreba po novem (o)vrednotenju

39. Razlogov, ki so Vrhovno sodišče primorali k novemu vrednotenju, je več.

40. Prvič, argumente, ki jih ni oziroma so skopi, je težko preizkusiti ter jih morebiti nadomestiti z boljšimi, novimi, bolj skladnimi z družbenim razvojem – kar je temeljna zahteva za spremembo sodne prakse. To seveda ne pomeni, da v danem primeru prakse ni mogoče spremeniti, ampak le to, da je treba začeti s čistine.

41. Drugič, doslejšnja sodna praksa je razmeroma monolitna ter ne razlikuje med različnimi položaji. Po presoji Vrhovnega sodišča ni enako, če oškodovanec prisede k vozniku, za katerega zasluži, da je blago opit, kot če oškodovanec in voznik skupaj ekscesno popivata ter nato sedeta v avto.

42. Tretjič, eden izmed argumentov dosedanje sodne prakse, zakaj je soprispevek vrednotno utemeljen, se nanaša na odgovornost vsakega posameznika za svoja ravnanja. Ta vidik ima v liberalni ustavni zasnovi družbenega reda, kakršna je tudi slovenska, večji pomen, kakor ga je imel pred desetletji.

Podlaga za pripisovanje soprispevka zaradi zavestne vožnje z alkoholiziranim voznikom je vrednotna in ne kavzalna

43. Ko se vprašamo, kaj pravzaprav pomeni soprispevek zaradi privolitve v vožnjo z alkoholizirano osebo, se navidez znajdemo v pravnem razcepu. Pojem privolitve (*volenti non fit iniuria*) je sicer uzakonjen v 140. členu OZ. A nanj se slovenska sodna praksa v obravnavanem kontekstu že dolgo ne sklicuje¹³. Tako je verjetno zato, ker naj bi privolitev izključila protipravnost. Pri vožnji pijanega voznika pa o izključitvi protipravnosti ni mogoče govoriti. V literaturi se tudi poudarja, da ima načelo *volenti non fit iniuria* svoje meje, kakor tudi, da prevzem določenih rizikov ne pomeni privolitve, marveč lahko vodi le k deljeni odgovornosti ter da je treba oba instituta ločiti¹⁴. Zgolj to, da je bila oškodovancu nevarnost znana, še ne pomeni privolitve¹⁵.

44. Že zato, ker pravilo iz 140. člena OZ v celoti izključi protipravnost, se nanj v primeru, kakršen je obravnavan, ni mogoče neposredno opreti. Bo pa njegova vrednotna podstat morala biti upoštevna, ko vrednotimo soprispevek.

45. Sodna praksa se zato sklicuje na zakonska pravila, ki koreninijo v deljeni vzročnosti. To so pravila o deljeni odgovornosti (171. in 185. člen OZ oz. 192. in 205. člen ZOR) ter o delni oprostitvi imetnika nevarne stvari (153. člen OZ oz. 177. člen ZOR). Nelagodno je, ker se enaki položaji obravnavajo enkrat po pravilih o objektivni in drugič po pravilih o krivdni odgovornosti. Razlog je očiten: na strani voznika imamo podano kombinacijo obojega. Podan je namreč rizik, ki izvira iz obratovanja nevarne stvari, s tem, ko je njegov obratovalec pijan, je ta rizik še povečan. Nelagodje je tem večje, ker – ko govorimo o oškodovančevem soprispevku - z vidika vzročne zveze tu ne gre za fizikalno vzročnost, marveč le še za pravni, vrednotni vidik vzročne zveze. Gre izključno za pripisovanje vzročnosti zaradi vrednotnih razlogov.

46. Temu pritrjuje tudi literatura¹⁶, ki se opira na primerjalno pravo. Opozarja na zrcalni učinek (*mirror image*), v skladu s katerim gre pri deljeni odgovornosti za oceno neskrbnosti pri varovanju samega sebe¹⁷. "Po angleški sodni praksi se pri odločanju o zmanjšanju deleža odškodninske odgovornosti odgovorne osebe zaradi ravnanja oškodovanca ne upošteva le stopnja vzročne povezanosti, ampak se ocenjuje, kaj je prav in pošteno. Ne upošteva se le, v kolikšnem delu je bilo samo ravnanje vzrok za nastanek škode, ampak tudi njegova neskrbnost (*grajevrednost, blameworthiness*)."¹⁸

47. Pri določanju soprispevka, v primerih, kakršen je obravnavan, torej ne iščemo in sploh ne moremo iskati naravno vzročnega deleža. Ker je sam razlog pripisovanja tu vrednoten, ne pa fizikalen, tudi ni mogoče naravoslovno izmeriti sil ter nato matematično razmejiti vzrokov. Deleži morajo torej nositi neko vrednotno sporočilo. Delež tako lahko izraža simboličnost (npr. 10 %), lahko izraža, da gre za vrednotno manj pomemben vzrok od glavnega vzroka (npr. 25, 30 %), dalje, da je oba vzroka mogoče enakovredno umeriti na tehtnici (50 %) ali da je oškodovančev prispevek celo odločilen (npr. 70 %). Vmes je prostor še za niansiranje.

Ovrženje dosedanjega stališča

48. Vrhovno sodišče zato odstopa od neobrazloženega in večinoma monolitnega pripisovanja 20% deleža oškodovancem, ki so vede prisedli k alkoholiziranemu vozniku. Ker je treba enake primere obravnavati enako, različne pa ustrezno različno, je po presoji Vrhovnega sodišča iz celotne množice primerov privolitve v vožnjo z alkoholiziranim voznikom nujno izločiti podmnožico, v katero sodi tudi obravnavan primer, podmnožico, v kateri je primerom skupno to, da sta oškodovanec in voznik tudi skupaj popivala. Tudi ti primeri se lahko med seboj razlikujejo. Tega, ki je predmet obravnave, je mogoče umestiti pod ekscesno popivanje.

Ovrednotenje konkretnega primera

49. Tožnik ni bil skrben do samega sebe. Skupaj z voznikom se je podal v nevarno avanturo, ki se je nato tudi tragično iztekla. Zavarovanec tožene stranke je pri tem prednjačil. Raven alkohola pri njem je bila že na mejnem prehodu 2,6 g/kg, v času nezgode celo prek 3 g/kg. Upravljal je z avtomobilom, ki je nevaren zato, ker se s svojo maso in ob večji hitrosti, ko gre nekaj narobe, lahko znajde s svojo gibalno količino v nepredvidljivem kavzalnem vrtincu. Ko pa je voznik opijanjen (kar je hkrati protipravno, krivdno ravnanje), v tej vzročni shemi rizike zgolj zvišuje. Bolj, ko je pijan, bolj jih zvišuje, bolj prevladujejo in kavzalni vrtinec je bolj in bolj smrtonosen. Tožnik je bil pri tem zviševanju rizika soudeležen ter je nanj pristajal.

50. Ker je šlo za njuno skupno pijančevanje, je mogoče po presoji Vrhovnega sodišča, oba vrednotna vzroka enakovredno umeriti na tehtnici. Glede na razloge v 47. točki te sodbe to narekuje, da bo ob pravilni uporabi 171. člena OZ tožnik upravičen do za polovico zmanjšane odškodnine ali povedano numerično, da znaša njegov soprispevek 50 %.

Sklepno in odločitev o reviziji

51. S tem, ko sta nižji sodišči ob bistveno enakih dejanskih okoliščinah tožniku pripisali 65% delež lastnega prispevka, drugače kot jih je za bistveno enaka ravnanja oškodovancem pripisovala ustaljena sodna praksa, sta obšli ustaljeno sodniškopravno vsebino na tretjem odstavku 153. člena ter 171. člena OZ temeljčega materialnopravnega pravila.

52. Revident je imel v tem delu torej prav. To je Vrhovnemu sodišču narekovalo, da znova opravi materialnopravno vrednotenje. Pri tem je odstopilo od vsebine dosedanje sodne prakse, saj je ta pretirano toga (monolitna), neobčutljiva za razlikovanje različnih položajev ter tudi sicer po vrednotnem sporočilu o 20 % soprispevku oškodovanca ne ustreza več času, ki poudarja pomen posameznikove odgovornosti za lastna ravnanja. Z vidika revidentovega uspeha to sicer pomeni, da je revizija delno utemeljena, a le v delu, ki presega njemu pripisani 50 % soprispevek. Reviziji je zato na podlagi procesnega pooblastila iz prvega odstavka 380. člena ZPP delno ugodilo ter izpodbijano sodbo spremenilo tako, da se izrek vmesne sodbe naposled glasi: Podana je podlaga toženkine odgovornosti v 50 % deležu, v preostanku (50 %) je tožeča stranka za škodo odgovorna sama. V preostalem delu je revizijo na podlagi 378. člena ZPP zavrnilo.

53. Odločitev o stroških je oprta na 164. člen ZPP.

54. Vrhovno sodišče je odločalo v senatu, ki je naveden v uvodu odločbe. Odločitev je sprejelo soglasno (sedmi odstavek 324. člena ZPP).

¹ V zadevi *II Ips 244/2011 z dne 28. 8. 2014* je bil tako priznan 25 % soprispevek, v zadevi *II Ips 132/2013 z dne 19. 3. 2015* pa nediferenciran soprispevek v višini 50 % za prisedanje k vinjeni osebi in za nepripasanost, pri čemer opomba 6 v navedeni odločbi govori za razlago, da je sodišče za vsakega izmed obeh razlogov pripisalo 25 % prispevek. V prvo citirani zadevi sta bila tako voznik kot sopotnik močno pijana.

² Glej zadeve: *II Ips 105/2002 z dne 7. 11. 2002* (20 % soprispevek zaradi prisedanja k vinjeni osebi, druge okoliščine iz sodbe niso razvidne), *II Ips 1249/2008 z dne 12. 3. 2009* (20 % soprispevek zaradi prisedanja k vinjeni osebi. Druge okoliščine iz sodbe niso razvidne), *II Ips 666/2001 z dne 29. 8. 2002* (20 % soprispevek zaradi prisedanja k vinjeni osebi. Tožnik in voznik sta bila sodelavca in se dobro poznala. Tožnik je vedel, da je voznik med delavnikom pogosto pil. Že po izdahu voznika je bilo mogoče na dan nezgode vonjati alkohol), *II Ips 334/2009* (20 % soprispevek zaradi prisedanja k vinjeni osebi. Za sodišče ni bilo odločilno, ali je voznik kazal očitne znake okajenosti, kajti tožnik in voznik sta bila pred nesrečo dlje časa skupaj. Tožniku je tako dobro vedel, koliko ga je voznik popil).

³ Izrecno v: *II Ips 467/2002 z dne 27. 11. 2003* (20 % soprispevek zaradi prisedanja k vinjeni osebi. Tožnik in voznik sta že ob prihodu v disko skupaj spila pijačo, celo noč bedela vse do pete ure zjutraj. Nato sta sedla v avto, tožnik je z visoko vinjenim voznikom pred tem komuniciral), *II Ips 619/2005 z dne 7. 2. 2008* (20 % soprispevek zaradi prisedanja k vinjeni osebi. Tožnik in voznik sta več ur popivala v različnih lokalih), *II Ips 74/2008 z dne 10. 3. 2011* (20 % soprispevek zaradi prisedanja k vinjeni osebi. Pred nezgodo so skupaj pili v baru).

⁴ Tu je pomemben prispevek Bielefeldskega kroga (Bielefeld Kries). Akademiki iz različnih pravnih sistemov so pod uredništvom Neila Mac Cormicka in Roberta S. Summersa zasnovali vprašalnik, katerega plod je pomembna mednarodna raziskava, javnosti priobčena kot zbornik *Interpreting precedents*. Glej: *Interpreting Precedents (Mac Cormick in Summers – ur.), Ashgate/Dartmouth 1997*.

⁵ Npr.: *Odločba Up-797/04 z dne 25. 5. 2006*.

⁶ Sklep US RS U-I-302/09, Up-1472/09, U-I-139/10, Up-748/10 z dne 12. 5. 2011.

⁷ Glej *Mnenje Posvetovalnega sveta evropskih sodnikov št. 20*, The role of courts with the respect to the uniform application of the law, dostopno na: (26. 1. 2022)

⁸ O odstopanju od predhodnih sodnih odločb glej podrobneje v: *Tilen Štajnpihler, Precedenčni učinek sodnih odločb pri pravnem utemeljevanju, GV založba, Ljubljana 2012*, str. 176-198.

⁹ Glej tudi *Odklonilno ločeno mnenje vrhovnega sodnika Jana Zobca k sodbi VS RS II Ips 22/2021 z dne 1. 9. 2021*, predvsem točke 3 – 12.

¹⁰ Da ne bo dileme: tudi te so širše pomembne in argumenti v njih lahko odločilno vplivajo na razvoj prava. Poudarek tu je zgolj na tem, da praksa nižjih sodišč, ki ne izvira iz konkretne hierarhične vertikale primera, v konkurenci drugačnih odločb Vrhovnega sodišča govori zgolj z močjo argumenta - podobno kot pravna teorija, ne pa tudi z močjo precedenčnega razlogovanja.

¹¹ Bistvo pojma vrednote je lepo ubesedil nepravnik, zato pa naravoslovec in družbeni premišljevalec - Alojz Ihan. Ko uvede esej, da ga kot raziskovalca človeške fiziologije pri pojmu vrednota zanima predvsem funkcionalističen vidik, kasneje nadaljuje: "Vrednota je torej odločitev, pobrana iz preteklosti, ki jo zaradi prihranka energije uporabimo tudi v sedanosti, kadar prepoznamo, da gre za odločitve, o katerih smo se nekoč že odločali." Glej: *A. Ihan, Vrednote v: Emzin (tematska številka Vrednote), letnik XV, št. 1-2, Ljubljana 2005*, str. 114. Stran kasneje pa še: "Vrednote torej niso nekaj, kar je večje in svetejše od človeka, ampak le človekovo orodje, da se lažje, z manj porabljene energije in hitreje odloča in pri tem ostaja bolj zvest samemu sebi." Če njegove misli projeciramo na načelo enakega varstva pravic (22. člen Ustave) in na procesno ekonomijo kot nujno prvino pravice do sojenja v razumnem roku (23. člen Ustave), lahko le priznamo, da nam je pravnikom intelektualec, ki ni pravnik, zadel žebljico na glavico.

¹² Posredovano vprašanje se je v celoti glasilo: "Ali so glede na argumentacijsko zaslombo dosedanje sodne prakse glede obravnavanega vprašanja izpolnjeni pogoji (pravna argumentacija, ki naj premošča vrzel med družbenim in normativnim), da Vrhovno sodišče na novo ovrednoti soprispevek oškodovanca, ki je vede prisedel k alkoholiziranemu vozniku? Gre torej za vprašanje ovrženja (*overruling*) ter možnost strank, da o tem podajo svoja pravna stališča."

¹³ Se pa v zvezi s pristankom "na vožnjo ob takih pogojih", kakor tudi v zvezi vožnjo brez varnostnega pasu na institut *volenti non fit iniuria* sklicuje Strohsack ter navaja dve starejši odločbi. Ta, ki se nanaša na nepripasanost, je slovenska – VS SRS, Pž 190/77 z dne 30. 3. 1977, druga, ki se tiče pristanka na vožnjo s pijanim voznikom, je hrvaška – VS SRH Gž 2854/72 z dne 5. 9. 1973. Glej: B. Strohsack, *Odškodninsko pravo in druge neposlovne obveznosti*, Obligacijska razmerja II, ČZ Uradni list, Ljubljana 1990, str. 27.

¹⁴ D. Jadek *Pensa v: Obligacijski zakonik s komentarjem*, splošni del, 1. knjiga GV založba, Ljubljana 2003, str. 818.

¹⁵ S. Cigoj, *Obligacijska razmerja, ZOR s komentarjem*, Ljubljana 1978, str. 177.

¹⁶ M. Končina Peternel, *Deljena odgovornost v: Pravosodni bilten 2/2012*, str. 105 – 117.

¹⁷ M. Končina Peternel, nav. delo, str. 106, kjer se sklicuje na *Martin-Casals (ed.), Children in Tort Law Part II: Children as Victims*, Springer, Wien 2007, str. 77

¹⁸ M. Končina Peternel, nav. delo, str. 112, ki tu citira: H. McGregor, *McGregor on Damages*, 18. edition, Sweet and Maxwell, Thomas Reuters, 2009, str. 97 (5-007)

Datum zadnje spremembe: 30.06.2022